

MONOGRÀFIC

“REVOLUCIONS”

LA REVOLUCIÓ DE LA REVOLUCIÓ DE LES REVOLUCIONS

Joan Vergés Gifra

Professor de filosofia de la Universitat de Girona

...fins a quin punt ha quedat devaluat el concepte de revolució en els últims temps»

L'anècdota té lloc fa anys, pels volts del canvi de mil·lenni, a Girona, i s'ha d'explicar per parts. Primera part. Un col·lectiu de persones que proclamen als quatre vents que el seu objectiu és promoure un canvi social radical i crear una societat veritablement igualitària i justa; gent d'esquerres, en definitiva, organitza una jornada al Centre Cultural La Mercè per parlar de resistència i memòria (s'entén que "històrica"). Curiosament, però, i malgrat la temàtica, han convidat a parlar-hi l'alcalde de la ciutat aleshores, el Sr. Joaquim Nadal. En el seu parlament, Nadal recorda algunes de les revolucions que han tingut lloc al llarg dels últims segles i acaba fent una crida a la revolució. "Hem de ser revolucionaris", diu amb una gran desimboltura retòrica. Segona part. L'alcalde Nadal està a punt d'acabar el seu discurs d'inauguració de la 45a Exposició de Flors de la ciutat. Un jove se li acosta i li estampa un pastís de nata a la cara. Amb aquest acció, el jove, que pertany al col·lectiu okupa, vol mostrar la seva disconformitat amb el desallotjament del Casal Popular Els Químics. És el primer cas registrat, segons sembla, d'una *empastissada* a Catalunya —és a dir, la primera acció de protesta política que utilitza els serveis d'un pastisser, el que en anglès en diuen "pieing", en francès "entartage" i en alemany "Tortenattentat". El cas és que l'alcalde s'enfada, interposa una denúncia als jutjats i la Justícia obre una causa contra el noi. Dos anys més tard és jutjat i absolt. El defensa l'advocat Tià Salellas, un dels membres del col·lectiu que havia organitzat la jornada sobre resistència i memòria a La Mercè.

A què treu cap, ara, recordar l'anècdota? Tal vegada, algú, víctima d'un atac de justícia poètica irrefrenable, pensarà que ens serveix sobretot per a recordar justament la necessitat de fer front al poder mitjançant la memòria, la força subversiva del no oblidar. El meu interès, però, és un altre. M'interessa recordar-la per fer notar fins a quin punt ha quedat devaluat el concepte de revolució en els últims temps, per contrast amb el que va signi-

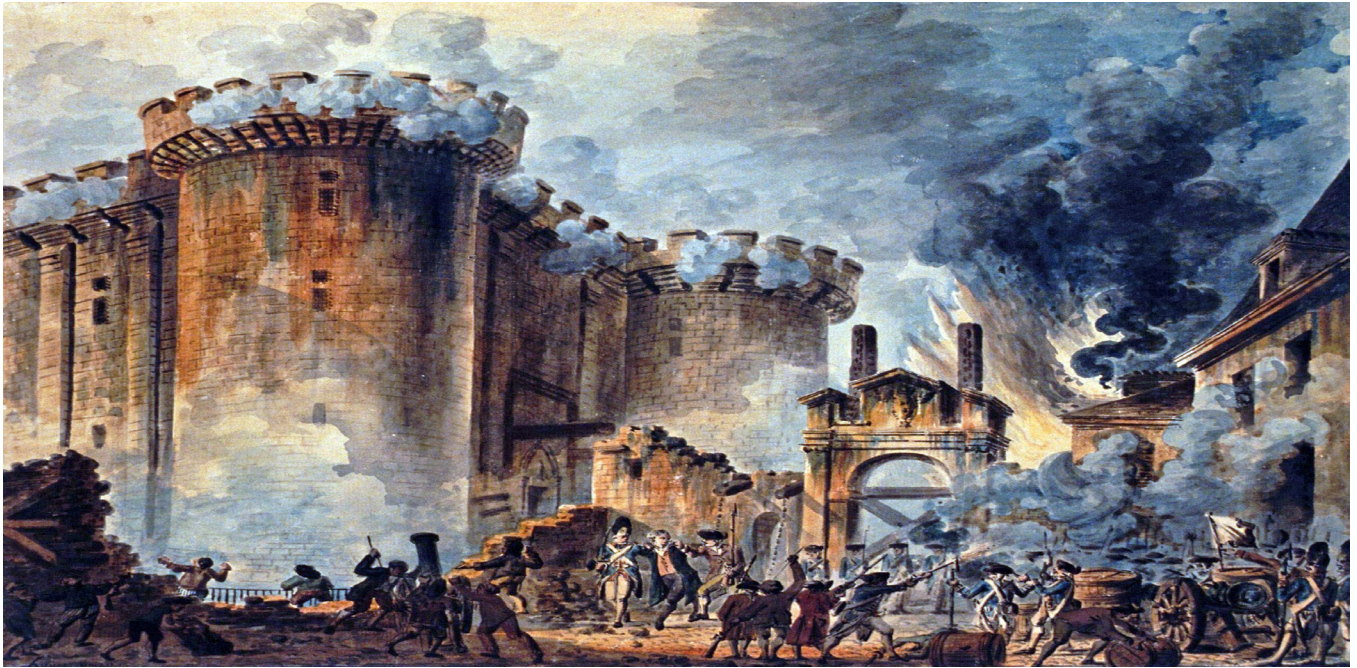
ficar durant el segle XIX i la primera meitat del XX. En certs sectors de la classe política i de l'activisme social, la proclama "Visca la revolució" o la consigna "Fes la revolució" continua tenint un atractiu enorme. Però, en realitat, aquestes frases ja no signifiquen pràcticament res. De fet, el camp retòric en què la paraula "revolució" funciona millor, allà on demostra més eficàcia, és en el món de la publicitat. Qualsevol producte estrella, avui dia, aspira a presentar-se com una revolució en la manera de viure. I, efectivament, en alguns aspectes, és cert que alguns productes del mercat han canviat substancialment la nostra vida. Són canvis revolucionaris, però ¿en podem dir *revolucionaris*, en un sentit ple del terme? Naturalment, aquí, com en qualsevol altre cas similar, podem agafar-nos a allò de Wittgenstein: digues el que vulguis i com vulguis, mentre sàpigues què estàs dient. Si els canvis que introdueixen les innovacions són qualificats d'autèntiques revolucions, mentre sapiguem què volem dir amb el terme, cap problema. Només faltaria. Ara bé, també és veritat que el nou ús del terme –sinònim de canvi molt notable– fa perdre un matís important al concepte, justament el matís que li conferia una personalitat més forta, diríem. Amb el nou ús, paradoxalment, el concepte "revolució" pateix una revolució –un capgirament– i perd el que té de més singular, el que té de més revolucionari, des del punt de vista de la història del pensament polític.

Fins a l'època moderna, "revolució" es feia servir sobretot en astronomia per a designar la volta completa d'un astre al llarg d'un període de temps determinat. Els astres "revolucionaven" al voltant del sol, per exemple. L'ús del terme, però, i el seu significat, va canviar substancialment durant el segle XVII i especialment durant el segle XVIII, quan es va incorporar a l'àmbit del pensament polític. A partir d'aleshores la paraula

va quedar associada a la idea de procés social o polític que capgira –dóna la volta a– l'ordre establert i en funda un de totalment diferent, un de completament nou. Hi va contribuir molt, és clar, l'èxit de dos episodis històrics que justament han estat caracteritzats tradicionalment com a revolucionaris i que encara ara en conserven l'halo. Em refereixo a la Revolució Americana –la creació dels actuals Estats Units d'Amèrica– a partir del 1776, i a la Revolució Francesa l'any 1789.

És cert que s'ha dit que entre la francesa i l'americana hi ha una diferència fonamental. La francesa s'aplica a la situació francesa, com és obvi, però persegueix des de bon principi una aspiració universal. D'aquí, per exemple, la solemnitat del preàmbul de la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà que l'Assemblea Nacional Constituent va aprovar el 26 d'agost de 1789. D'aquí també el caràcter més abstracte dels articles que conté: en l'article 4, per exemple, es defineix què és la llibertat en general. Certament, hi ha hagut qui ha volgut traçar una distinció ben neta entre el procés francès i el nord-americà. El fundador del conservadorisme clàssic, el britànic d'origen irlandès Edmund Burke, per exemple, testimoni de tots dos episodis, va donar suport públicament a la lluita de les tretze colònies americanes i al seu procés d'independència. Però, en canvi, es mostrà rotundament en contra de la Revolució Francesa i trobà especialment ridícula la Declaració. Per què? Per què fer-hi cap diferència? Doncs, perquè segons ell, els colons americans, en tant que britànics, exigien a la metròpoli quelcom que estava en consonància amb la "common law" anglesa, seguien la tradició política anglesa que demana respecte a les llibertats individuals i col·lectives per part del poder polític. El govern de Westminster no havia complert amb la seva part del tracte i, per tant, tenien dret a sortir de

la tutela del rei britànic i espavilar-se sols. En canvi, segons Burke, la Revolució Francesa era d'una mena totalment diferent, perquè pressuposava que hom pot refundar de cap i de nou una societat en base a uns principis generals, abstractes i mancats d'història i de pràctica institucional, allunyats de la tradició del país. Recordem que els revolucionaris francesos, a més de subvertir alguns aspectes de l'Antic Règim –com ara la divisió de la societat en estaments i la diversitat de drets i privilegis que això comporta entre les persones– van proposar un calendari totalment nou, van entronitzar la Raó, van intentar introduir una nova religió, van intentar propagar la bona nova revolucionària arreu d'Europa, etcètera.

Certament, hi ha diferències entre les dues revolucions de finals del segle XVIII. Però tant en un cas com en l'altre, té sentit parlar de “revolució” perquè en tots dos casos el pensament polític que s'hi endevina al darrere és un pensament que es fonamenta en la idea que la societat humana és radicalment *humana*. És a dir, que no constitueix un fet natural o transcendent, indefugible, inexorable, impossible de canviar. La societat la fa l'home, no pas la Providència, el Fat o la Sort. “Fins ara no hi hagut mai un país anomenat els Estats Units d'Amèrica. Doncs, creem-lo. Els països no els fan pas les dinasties monàrquiques, sinó les persones”, van dir els colons americans. “Fins ara la societat s'ha basat en l'autoritat última del Rei i la divisió estamental. Doncs, ja n'hi ha prou. Fem-ho d'una altra manera”, van dir els revolucionaris francesos. Vet aquí el factor revolucionari –allò revolucionari– en la noció de “revolució”, des d'un punt de vista del pensament polític. Els períodes revolucionaris sempre van lligats a una fe extraordinària en la capacitat de les persones d'establir un nou ordre social, una fe que els porta a creure que el món pot ser construït o reconstruït de cap i de nou, si cal. Doncs bé, la novetat dels últims temps –uns “últims temps” que ja

tenen una edat, val a dir– és que aquest sentit revolucionari ha patit una revolució, ha quedat capgirat. Potser hauríem de parlar fins i tot de contrarevolució. Els crits entusiàtics del “sí, se puede” o del “yes, we can” amb prou feines porten a cap canvi substancial en les societats on aconsegueixen tenir ressò. Però aleshores, quan les úniques revolucions que s'endevinen com a factibles són les que estan associades a canvis en l'ús dels artefactes tecnològics o als avenços tecnocientífics; quan les revolucions –els canvis substancials que afecten la societat– no es deuen a l'autoconsciència sinó als automatismes (essent el mercat el més representatiu d'aquests automatismes), el sentit revolucionari de la idea de revolució queda revolucionat, és a dir, capgirat. Tornem al punt de partida.

